

Borbé Levente

A csíki gimnázium könyvtárosai a második világhéástól napjainkig

Amilyen átfogó információhoz jutottam az iskolai könyvtár könyvtárosairól az 1944-es esztendőig (lásd erről a Könyv, könyvtár, könyvtáros 2015. július-augusztusi számában közölt írásomat), akkora falba ütköztem a nem is olyan messzi múlt áttekintésében. Mivel a gimnáziumi évkönyvek elkészítésének évenkénti folytatását a második világháború után felsőbb utasításra beszüntették, ezért nehéz nyomon követni, hogy ekkortól kik voltak a könyvtárosok, milyen munkát végeztek. Zűrzavaros idők töredékes képét tudom felvázolni.

Az 1944-es tanévben még *Pálosy László*¹ latin–görög szakos tanár volt a tanári könyvtár óre, míg az ifjúsági könyvtárt *Márkus Gábor*² vezette. A második világháború utáni zűrzavar kihatott az iskolára is. Csak homályos képet lehet alkotni, főleg az 1945–1949-es időszakról, nagyjából a diktatórikus kommunista hatalom megszilárdulásáig. Azután is csak nevek maradtak fenn, amelyeket a gimnázium levéltárának a fizetés-nyilvántartásaiban szereplő aktacsomagból lehetett kilesni. Kutatásom a nyugdíjas tanárokkal és az alkalmazottakkal folytatott beszélgetésekre épül.

Annuit biztosan lehet tudni, hogy az 1947–1948-as tanévig tanárok és diákok karöltve vállalták ezt a tisztséget, később átadták a könyvtárosnak kinevezett kollégáknak, akiknek nagy része nem rendelkezett szakképesítéssel. Sokan közülük a megélhetés átmeneti lehetőségét látva benne, ugródeszkának használták ezt az állást.

Az elmondások alapján könyvtárosként is dolgozott *Albert Vilmos*, aki 1952-ig volt a gimnázium tanára.

Nehéz volt a háború és az 1947-es változások után, amikor a gimnáziumot is államosították (1948), az akkori pedagógusok csak az új hatalom ideológiájának megfelelő köteteket és folyóiratokat használhatták. Az 1948-as fordulat után felsőbb utasítás alapján lezárták az iskolai könyvtárat, csak hivatalosan kirendelt szervek nyúlhattak hozzá. A lelakatolt és lepecsételt ajtót csak 1957-ben nyitották ki végleg. Ettől az esztendőől kez-

dődően felülvizsgálták a könyvtári állományt, leselejteztek és megsemmisítették azokat a könyveket, amelyek nem illettek bele a kommunista ideológiába. Nagy Antal emlékei alapján a leselejtezett köteteket az akkori pártbizottság székháza előtt égették el. Mások visszaemlékezéseiben úgy él, lehet, hogy égettek könyveket, de bevett szokás volt, hogy a papírzúdába vitték a könyveket sok más dokumentummal együtt (atlaszok, folyóiratok, napilapok, plakátok stb.). Ez időben hasonló sorsra jutottak Csík más kis könyvtárai is, mint például a város volt *Ipartestületi könyvtára*, amelyet ugyanilyen módon 1959-ben számoltak fel teljesen.

Az iskolai könyvtár állományának az 1969. június 16-i gimnáziumi jegyzőkönyv szerint csak a töredéke, 2165 kötet és folyóirat maradt meg. Hogy pontosan hány kötet és folyóirat volt a felszámolt régi könyvtárban, nem tudni. Azt a dokumentum nem tartalmazza. Az akkori Tanügyminisztérium által kibocsátott, iskolai könyvtárakra vonatkozó törvény (113.194/11.x.1968) első három cikkelyére hivatkozva ment végbe a selejtezés. Az első cikkely a diákok tanulását segítő könyvtári állományban lévő tudományos és kulturális dokumentumok megosztását támogatja, beleértve az intézményben dolgozó pedagógusok folyamatos informálását az állományban lévő, tanításra is felhasználható dokumentumokról. A második cikkely a 263/1965-ös törvény rendeletére hivatkozik, amelynek értelmében a kor szellemének megfelelő dokumentumokkal kell ellátni a könyvtárat. A harmadik cikkely pedig világosan kimondja, hogy az iskolai könyvtár ellenőrzése és irányítása a központosított oktatásügyi állami vezetőségtől függ, vagyis a Tanügyminisztériumtól. A régi állományt ellenőrző és selejtező bizottság tagjai a fennmaradt dokumentum szerint Deák Gyula, Antal Imre és Hajdú Ingeborg gimnáziumi tanárok voltak, valamint Mátyas Anna könyvtáros és Eigel Ernő igazgató.

Kelemen Katalin, a Kájoni János Megyei Könyvtár könyvtárosának információi alapján a kötetek többségét a Csíki Székely Múzeumba szállították át, ahonnan 1979-ben kerültek (5800 példány) a Hargita Megyei Könyvtárhoz, azaz a mostani Kájoni János Megyei Könyvtár elődjéhez. Jelenleg a Csíki Székely Múzeumban 1100 példányt, míg az iskolánkban körülbelül 1500-at őriznek belőle, a folyóiratokkal együtt több mint 2000-et. De ezen kiadványok között vannak az 1948–1965 közötti időszakból származók is.

A korábbi utolsó, 1944-es adatok az iskolai könyvtáraknak az 1942–43-as tanév végi állományáról azt mutatják, hogy a tanári könyvtárban 7489 kötet (+ folyóiratok), az ifjúsági könyvtárban 4742 kötet volt. A háború végéig a gyarapodás nem volt számottevő, viszont ebből ki lehet számítani, hogy hány könyv veszett oda, ha egyáltalán odaveszett. Be nem bizonyított visszaemlékezések szerint jóval több folyóirat és kötet maradt fenn, mint amennyit bezúztak vagy elégettek. Azoknak sorsáról nem sokat lehet tudni. Viszont a kételyt alátámasztja az az érdekesség, hogy fel-felbukkan néha egy-egy kötet, amelyet Csík környéki lakosok hoznak be a gimnázium könyvtárába vagy a megyei könyvtárba, és a volt gimnáziumi könyvtár állományából valók. Csak valószínűsíthető, hogy ezek a kötetek selejtezőkor, még a zúzás előtt mentődtek meg valahol „félúton”.

A gimnáziumi „szocialista könyvtár” kis állománya aligha tudta kielégíteni a tudásra szomjazó diákok igényét. A tanárok minden igyekezetükkel azon voltak, hogy a hiányt valamilyen módon pótolják. A könyvtár talpra állítása a vártnál hosszabb folyamat volt. Az idő teltével az újabb, az új rendszer által már engedélyezett irodalom- és szakkönyvek száma fokozatosan nőtt. Egyre nagyobb teret kapott a szükséges kötetek beszerzése.

A csíki főgimnázium régi könyvei

*Albert Vilmos*³ 1945-től az 1948–1949. tanévig végezte a könyvtárosi munkát a gyartanári hivatása mellett. Molnár Jolán volt titkárnő úgy emlékezik rá, mint aki kiválóan tudott szavalni. A magyar nyelv és irodalom kitűnő tanára volt, viszont az akkor korszerű könyvtárosi katalogizáláshoz kevésbé értett. Ezekben a zűrzavaros esztendőben, amikor Észak-Erdély újra Románia része lett, majd 1948-ban bekövetkezett a kommunista hatalomátvétel, nem is volt rá nagyon lehetőség másra koncentrálni, mint a szaktárgy tanításának mindennapi tevékenységére.

A tanár urat könyvtárosi munkájában a gimnázium diákja, későbbi történelem szakos tanára, *Antal Imre* segítette két esztendőn át. Akkoriban bevett szokás volt, hogy végzős diákokat bíztak meg a könyvtár kezelésével. Antal Imre a középiskola elvégzése után a kolozsvári Bolyai Egyetemen szerzett diplomát történelem szakon. 1955-től Segesváron, a Gyimesekben, és 1961-től Csíkszeredában tanított. A *Csíki Múzeumi Közlönyben* írt Csíkszék hagyományairól. Írt a *Hargita* című megyei napilapba is. Tanulmányait a kolozsvári *Korunk* című folyóiratban és a bukaresti *A Hét*-ben jelentette meg. Ő szerkesztette *A csíkszeredai Líceum monográfiája 1668–1968* című kiadványt. Az 1980-as években Svédországba emigrált.⁴ Az 1948–1949. tanévtől a könyvtárosok nagyobb része nő volt. A csíktaplocai *Imre Boriska* (Varvaraként is volt bejegyezve) vette át a megújhodott, a kor szellemének megfelelő kötetekből álló könyvtárat. 1953-tól *Dávid Judit*, 1955-től *Kovács Éva*, 1956-tól

Györgypál Magda, 1958-ban *Nagy Antal*, újból *Györgypál Magda*, majd *Jakab Lajos* teljesítettek könyvtárosi szolgálatot.

Györgypál Magda csíki kismemesi család sarja, az akkori igazgató, Berecz Lajos segítségével kapta ezt az állást. Megbetegedése miatt Nagy Antal váltotta fel. Ezt követően nagyon rövid időre maradt a könyvtárban, mert korára való tekintettel nyugdíjazták.

Nagy Antal 1941-ben született Csíkszeredában, körülbelül egy tanévet volt a gimnázium könyvtárosa. Édesapja, Nagy Rezső az iskola testnevelő tanára volt. A család 1949-ig a gimnázium épületében lakott. Nagy Antal mindvégig a gimnázium tanulója volt. Gépészmérnöknek készült, de végül a fizikatanári pálya mellett döntött. A kolozsvári Bolyai Egyetemen kezdett matematika–fizika szakon, majd egy esztendő múlva már az egyesített Babeş-Bolyai Egyetemen folytatta tanulmányait matematika–mechanika szakon. 1963-ban lett a gimnázium matematika szakos tanára. Később a matematikát fokozatosan fizikára cserélte. A megyésítéskor, 1968-tól 1975-ig tanfelügyelő lett. Ezt követően saját kérésre újból a gimnázium fizika- és csillagásztan-tanára. 1978 szeptemberétől 1987 februárjáig az intézmény aligazgatója. Számos diákja jutott be az egyetemekre. 2006-ban vonult nyugdíjba. Fizikával és csillagásztannal kapcsolatos előadásokat tartott az iskolában és városi fórumokon nyugdíjaztatása után is. Munkásságát, a diákjai eredményességét hazai lapok, valamint a magyarországi *Természet világa* folyóirat is méltatta.

Az 1959-es esztendő változást hozott a gimnázium könyvtárában. A könyvtár átadási jegyzőkönyve szerint, amely 1959. május 27-én volt keltezve, *Mátyás Anna* (asszonyneve *Ambrus Anna*) lett a könyvtáros, aki valójában már 1958. október végétől megkezdte munkáját. A munkát és a posztot *Jakab Lajostól* vette át, aki leltári adásvételi jegyzőkönyv szerint jelen sem volt az átadáson. Mátyás Anna 1938-ban született Dicsőszentmártonban. Az iskola alkalmazottja volt már 1957-től, adminisztrációs munkát végzett. 1959–1990 között két alkalommal végezte a könyvtárosi munkát más kollégával közösen. Először 1965–1967 között *Incze Annával*. Akkor elkélt a segítség, hiszen rengeteg könyvet kellett felvenni. Egy 1963-ban általa készített statisztika szerint a könyvtárnak 9471 kötete volt. Nem is csoda, hiszen az 1967–1968-as tanévben 2 426 kötettel gyarapodott a könyvtár, 1669 román, 630 magyar és 127 idegen nyelvű kötettel. A második alkalommal nyugdíjazás előtt, 1990–1993 között *Péter Rozália* volt a munkatársa.

Mátyás Anna (Nusi néni) közel 36 esztendőnyi könyvtárosi munkája során igyekezett minél több dokumentumot megszerezni a könyvtárnak. Az akkori kiadóknak is nagy szerepük volt az állomány gyarapításában, hiszen az újonnan kinyomtatott könyvekből nagy példányszámban osztottak ki az iskolák számára. 1970-es évek vége felé a gimnázium könyvtárának befogadóképessége egy olvasóteremmel bővült, amit ő maga szorgalmazott. 1980-tól a nyolcvanas évek közepéig 25 000-ről szinte 30 000 példányra gyarapodott az állomány, majd a nyolcvanas évek végére 27 000-re zsugorodott. Akkor a megrendelt folyóiratok száma is 20-ról 10-re csökkent. Mindez az V-VIII. osztályok megszűnésének tudható be. A gyerek- és ifjúsági könyvek nagy részét más iskoláknak adományozták. Úgy is mondható, „mentek a könyvek is a gyerekekkel”.

Nusi néninek mind a diákokkal, mind a tanárokkal nagyon jó kapcsolata volt, szerették őt. Elmondása szerint az jelentett számára problémát, hogy a felettesek a könyvtárban lévő román művek olvasását szorgalmazták. A Ceauşescu-féle „Aranykorban” a nemzet „homogenizálása” érdekében román nyelvű könyvek olvasását követelték meg – és ellenőrizték is. Mátyás Anna úgy felelt meg ennek az elvárásnak, hogy a diákok olvasási

kedvét nem törte le. Szeretett a kötelező házi olvasmányokon kívül kiváló alkotásokat ajánlani a diákoknak a magyar, a román, és a világirodalom nagyjaitól. Hogy segítse a tanulókat, a kötelező olvasmányokról rövid összefoglalókat írt egy füzetbe. A magyar és román nyelven írt könyvismertetőket a gimnázium könyvtárában ma is megvannak. 1988-ban Mátyás Anna elnyerte az országos Megéneklünk Románia Fesztivál IV. versenyén a legjobb iskolai könyvtárosnak járó díjat, kiemelve a kulturális-nevelői tevékenységének eredményességét ebben a munkakörben. Tevékenysége megkoronázásaképpen elnyerte a Románia Kulturális Érdemrend II. fokozatát is. 1990–1994 között, nyugdíjazása előtt új kolléganőjével, Péter Rozáliával a Magyarországról érkezett adományokat vételezték be a könyvtárba. Természetesen a könyvtárért ekkor is ő felelt.

Incze Anna (Panni néni) 1941-ben született Csíkszeredában, és 1959-ben tette le az akkor még 11. osztály utáni érettségit. 1965-ben alkalmazták az iskola könyvtárában. Két esztendőn át volt kollégája Mátyás Annának. Mindketten teljesállású könyvtárosok voltak. Incze Annának elmondása szerint élete legkönnyebb munkahelye volt ez. Ebben az időszakban végezte az egyetemet, pénzhány miatt magánúton. Ő inkább segédkönyvtárosi szerepet töltött be. Nusi néniére mint főkönyvtárosra hárult minden felelősség, amit a könyvtárosi adminisztrációs munka megkívánt. Mikor leköszönt a könyvtárosi pályáról, Incze Anna frissen végzett matematikatanárként a mai Petőfi Sándor Általános Iskolában kezdett dolgozni. Onnan 1978-ban került a nem is olyan régen a József Attila Általános Iskolához csatolt Ady Endre Általános Iskolába (régi nevén 10 sz. Ált. Isk.). Nyugdíjaztatásáig ott tanított.

Mátyás Anna 1994 januárjában adta át egészen a stafétát Péter Rozáliának. Akkor a kötetek száma nem érte el a 29 000 példányszámot. *Péter Rozália* (Rózsika, Babus) 1950-ben született Csíkszeredában. 1969-ben érettségizett a gimnáziumban. Ezt követően 1969–1971 között Bukarestben elvégezte a posztliceális könyvtárosképzőt. 1972-től könyvtárosként dolgozott Csíkszentkirályon. 1975-től a Hargita Megyei Könyvtárnál folytatta tevékenységét. 1990–2000 között a gimnázium könyvtárosa lett. 1990-től néhány esztendőn át választható tantárgyként könyvtártudományt oktatott a diákoknak. 1994-ig a gimnáziumban félállásban tanított, így teljesítette könyvtárosi munkakörét is Nusi néni mellett. 1995-ben a gimnázium könyvtára olvasótermének felújításából is kivette részét. A régi, egyébként masszív, de sok helyet foglaló bútorokat kisebb és könnyebb polcokra cserélték ki.

Az 1998–1999-as tanévben Péter Rozália könyvtárosi felnőttképzést tartott Lestyán Ildikóval, a Kájoni János Szakközépiskola könyvtárosával és Juhász Erzsébettel, az Apáczai Csere János Pedagógusok Háza könyvtárosával. A felnőttképzésnek az Apáczai Csere János Pedagógusok Háza adott helyet. Az iskolában és a felnőttképzésen általános könyvtárosi ismereteken kívül könyvtártörténetet is tanított, könyvtárosként az olvasóvá nevelést, az olvasás megszerettetését tartotta feladatának, az általános műveltséghez szükséges mindennapi olvasást szorgalmazta. Sok jelenlegi könyvtáros az ő hatásának köszönheti szakmaválasztását. 1998-tól a Romániai Oktatási Intézmények Könyvtáros Szövetsége (*ABIR*) Hargita megyei fiókjának elnöke volt. Tízestendő munkássága alatt érkeztek a nagy volumenű, főleg magyarországi könyvadományok a gimnázium könyvtárába. Az 1994–1995. tanévben a könyvtár állománya már 33 291 kötetre rúgott, majd 2000-ben a több száz leírt, használhatatlan kötet leselejtezése után is 34 795 kötet maradt a könyvtárban. Így Péter Rozáliának bőven akadt munkája a tanárok oktató tevékenységének

megkönnyítése és a diákok kutató és egyéb munkájának a segítése és eligazítása mellett is. Nemcsak a Márton Áron Gimnázium munkaközösségét és tanulóit szolgálta ki, hanem a Segítő Mária Gimnáziumét is. 2001-től nyugdíjazásáig a Pécsi Tudományegyetem BTK-TTK Könyvtár kutató termében dolgozott.

2000-ben a „stafétát” Borbé Levente, a jelenlegi könyvtáros és könyvtárpedagógus vette át. 1998–1999-ben szerzett könyvtárosi oklevelet. 2009-ben végezte el a brassói Transilvania Egyetem bölcsészkarán a könyvtár- és információtudomány, valamint a román nyelv és irodalom szakot. 2010-ben letette az alapképzéssel párhuzamos pedagógia továbbképzőt. 2011-ben pedig az általános és a szakra vonatkozó felnőttképzést.

Diákjaink egy könyvtári rendezvényen

Könyvtárunk olvasóterme 2008 októberétől új arculattal, új funkciókkal szolgálja a diákokat és a tanárokat: ekkor dokumentációs és információs központ létesült az olvasóteremben. Teljes felújításon ment át a terem és a mellette lévő kölcsönző is, a kölcsönző pult mögött külön kis olvasóterem létesült. Nemcsak a polcok, hanem az egész bútorzat kicserélődött, galéria épült. A tudásközpont projektjét a Tanügyminisztérium jóváhagyásával, Burus Siklódi Botond (az Apáczai Csere János Pedagógusok Háza igazgatója) kezdeményezésével, Varga László igazgató és Sata Klára (2008 nyarán leköszönő) igazgatóhelyettes támogatásával sikerült megvalósítani. A projektben részt vettek: Tövisi

Zsolt műépítész, Sükösd Hunor (a XII.E.osztály diákja), Gyarmati Dénes informatikus és Borbé Levente könyvtáros.

Megjegyzésként hozzátenném, hogy a szocialista Romániában a tankönyvellátás ingyenes volt. 1965-től vezették be, amelyet 1986-ban megszüntettek, majd 1990 szeptemberében újakezdték. 2000-ben a tankönyvreform elején beszüntették az ingyenes tankönyveket a XI. és XII. osztályokban. 2016-2017-es tanévtől azonban újra kapnak ingyenes tankönyvet a XI. és XII osztályosok. Igaz, a magyar és más nyelvű vidéken több alkalommal akadozott a tankönyvellátás, mint a román anyanyelvűeknél. 1990-es évek elejéig tanári kézben volt ez a munka, később került át a könyvtárosokhoz, de vannak iskolák, ahol még mindig tanárok teljesítik ezt a feladatot.

Kopacz István matematika-fizika tanár (1968-1982) vallomásában kifejti, hogy neki szánták a tankönyvezést. Bevallása szerint rengeteg munkával és felelősséggel járt. Abban az időben ráadásul teremhiány miatt a díszterem karzatát nevezték ki tankönyvraktárnak. Tele volt régi tablókkal és limlomokkal, azt ki kellett takarítani. Aztán jöhetett a kemény munka. A tankönyvnek szánt terem nagyon változott, ugyanúgy, mint a tankönyvekért felelős tanárok. Manapság az alagsorban található kisterembe van bezsúfolva a tankönyvek egy része, a többi ideiglenesen, helyszűke miatt a könyvtárban van.

*

E cikk megírása kapcsán köszönettel tartozom Mátyás Anna nyugalomba vonult könyvtárosnak, Nagy Antal, Incze Anna nyugdíjas pedagógusoknak, Molnár Jolán nyugdíjas titkárnőnek és Antal Katalin titkárnőnek a készséges segítségükért.

JEGYZETEK

1. Lásd erről bővebben: Borbé Levente: A csiki gimnázium hajdani könyvtárosai. Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2015. július-augusztus, p. 60–69.
2. Uo.
3. Uo. A témáról további források, adalékok: Antal Imre: „Tisztesség adassék” Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből. Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994.; Id. Borsodi László, Kristó Boróka, Miklós József: A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium Évkönyve a 1994–1995. tanévről. Közreadja: az igazgatóság, Csíkszereda, 1995. p. 40.; Borsodi L. László, Juhász-András Réka, Kristó Boróka: A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium Évkönyve a 2003–2004. tanévről. Közreadja: az igazgatóság, Csíkszereda, 2004. p. 37-43.; Borsodi L. László: A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium Évkönyve a 2007–2008. tanévről. Közreadja: az igazgatóság, Csíkszereda, 2008. p. 37-31.; Forró-Eröss Gyöngyi: Csillagásznak készült, tanárként vált ismertté Nagy Antal (Beszélgetés Nagy Antal tanárral). Csiki Hírlap, 2014. augusztus 21.; Forró-Eröss Gyöngyi: A könyv meg fogja őrizni fontosságát (Beszélgetés Péter Rozália könyvtárossal). Hargita Népe, 2011. január 28.; A Csíkszeredai Róm. Kat. Segítő Mária Gimnázium évkönyve az 1943–44. tanévről. Közreadja: dr. Pataki József igazgató, 1944. p. 21-22.; Váli Éva (szerk.): Közös nevezőnk – mozaikkockák egy iskola életéből 1945–1990. Csíkszereda, 2005.; Varga László: Márton Áron Gimnázium. Tíz év krónikája. Jubileumi emlékkönyv a névadás 10. éves évfordulójára. Csíkszereda: Státus könyvkiadó, 2000.
4. Megjelent munkái: Gyimesi Krónika (1993); „Tisztesség Adassék”. Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből (1994); Idegenben (1998); Élő történelem (2000); Történelmi események Gyimes vidékén a régmúlttól napjainkig (2005); Mindennapi történelmünk. Naplójegyzetek (2006).